

Тільки біда може об'єднати?

Лариса Іванишина

«Чому я живий?»

Сценарій Євгена Митька

Режисер Вілен Новак

Кінооператор Данил Дєдков

Художник-постановник Віктор Фомін

Композитор Володимир Гронський

Продюсери – Андрій Осіпов та Олена Дементьєва

У фільмі знімалися: Роланд Мішко, Анастасія Марків,

Віктор Жданов, Ірина Мельник, Ольга Радчук, Артем Вільбік,

Максимко Горай, Олексій Горбунов, Георгій Делієв

Одеська кіностудія, 2021

Кадр з фільму «Чому я живий?»

Режисер Вілен Новак. Одеська кіностудія, 2021.

Сценарій Євгена Митька «Тепер я турок, не козак...» чекав на реалізацію понад 20 років – і це унікальний випадок в історії українського кіно, бо, зазвичай, сценарії так довго не живуть, втрачаючи з часом свою актуальність. Наприкінці 1990-х років Митько, сценарист з освітою ВДКУ, за роботами якого в Україні було поставлено вісім фільмів, і який завоював авторитет індивідуальним стилем – поєднанням романтики й грайливості, драматизму і гумористичного начала, висловив бажання, щоб режисером картини за його «Тепер я турок» був Вілен Новак. 2007 року Євгена Митька не стало. Йшли роки, та бажання зняти цей фільм у Вілена Новака не зникало. Чекати слухного часу довелося довго, адже його рідна студія через махінації ділків перебувала в тривалому простой. І от нарешті її новий директор Андрій Осіпов, поступово реанімуючи студію, одну із перших постановок доручив досвідченому профі. Зібравши творчу групу хороших фахівців, Вілен Захарович нарешті виконав заповіт Митька і зняв фільм (продюсер змінив назву завершені картини) у Маріуполі, тому місті, де пройшло дитинство Євгена Митька. Там знайшли відповідну локацію, яка відповідала зафіксованій у сценарії (хоча з часу тих подій минуло вісімдесят років). На екрані ожили передвоєнні, а тоді й воєнні будні звичайних людей, серед яких минало дитинство мрійливого хлопчика Жені. Справді, Митько відтворив події свого дитинства, біографічні деталі відповідали дійсності.

Фільм зберігає дух зображуваного часу, відтворює побут довоєнного містечка, в якому жили люди різних національностей і віросповідань. Уживалися мирно, хоча це життя не можна назвати цілковитою ідилією, адже серед мешканців були і жорстокі люди, й заздрісні, на яких і спиралася каральна машина СРСР. Та якось горе минало українську родину: чоловіка (Віктор Жданов), його дружину (Ірина Мельник) та трьох їхніх нащадків – двох дочок і 9-річного внука Женьку. Молодша із доньок – Фрося – закохалася у Льончика, свого ровесника з єврейської

родини, і їхнє почуття було взаємним. Попри спротив батька дівчини, відбувається весілля, оскільки Фрося вже чекала дитини. Але гряде війна. Окупація й переслідування євреїв, змінює переконання глави українського сімейства. По-перше, він уже зрозумів, що його свати – хороші, щирі й талановиті люди, а по-друге, їх спіткало тотальне лихо – ранньої осені окупанти погнали євреїв за місто і всіх розстріляли. Сват їхній дивом уцілів і вночі дістався до їхньої домівки. Його спершу переховували в погребі, але від пильного сусіда, який почав вислужуватися перед німецькою комендатурою, не вбережешся, тому нещасний чоловік покидає місто. Через певний час повертається: переховувався в колонії німців-переселенців, та вже не міг далі там залишатися. Родичі наготували йому в дорогу все необхідне, і він тої ж ночі залишає їхню домівку. А на ранок містечко дізнається про трагедію – чоловіка, який перед війною виконував у будинку культури партію Карася в опері Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм», мешканці побачили в костюмі цього персонажа. Він покінчив з собою, не захотів рятуватися, наражаючи інших на небезпеку. Син його воював в радянській армії, а невістка Фрося народила дитя, та через сусіда, який постійно «стукав» у комендатуру, щоб забрали дитину батька-єврея, вона з дитиною переселилася подалі від небезпеки й, заради порятунку дитини, зійшлася зі службістом комендатури. У цьому випадку сценарист показує, що і серед гітлерівців не всі були звірі. Після війни за це співжиття їй довелося розплачуватися роками ув'язнення, але фінал щасливий – Фрося повертається до рідного дому – до сестри, чоловіка і дитини. На той час 9-річний хлопчина, від якого велася розповідь, виріс, але все, що сталося в їхній родині запам'ятав – тож тепер і глядачі стали свідками тих трагічних подій.

Ця автобіографічна історія дитинства, яке випало на важкі роки війни, органічно поєднала ліричний характер зображення з музичними темами, майстерно підібраними

Ірина Мельник (зліва) у фільмі «Чому я живий?».

Віктор Жданов, Максимко Горай у фільмі.

Володимиром Гронським, які тактовно доповнюють відповідний настрій. У фільмі сцени в хатніх інтер'єрах, в тому числі у тісному погребі, чергуються з відкритим простором і виходом до моря.

У людяному творі Вілена Новака щемливо звучить трагедія Холокосту, показано масовий розстріл. На тлі цих подій відбувається прозріння героя Віктора Жданова, який переживає трагедію своїх сватів. Особливо зворушлива у фільмі постать хлопчика, від імені якого коментується показана історія. В цих коментарях вгадуються риси майбутнього сценариста – спостережливість, наївність і теплий гумор.

Фільм «Чому я живий» кінорежисера Вілена Новака восени отримав Гран-прі X МКФ «Кіно і Ти», став найкращою стрічкою на Europe Film Festival (Лондон) та найкращим повнометражним фільмом на Future of Film Awards (платформа для нових талантів), а в грудні йому дісталася нагорода в номінації «Найкращий художній фільм» МКФ CULT VALLEY GLOBAL CINEFEST в Індії.

Радянський гіпс & каррарський мармур («Дорогі товариші!»)

Юлій Швеуць

«Дорогі товариші!»

Автор сценарію і режисер Андрон Кончаловський
Оператор Андрій Найдьонов
У головній ролі Юлія Висоцька
Росія, 2020

1962 рік увійшов у світову історію як рік Карибської кризи, антиколоніальних війн (в контексті «битви за Алжир» на вулицях Парижа поліція протягом дня забила насмерть дві сотні алжирців), рік смерті Вільяма Фолкнера й Мерлін Монро. В радянській історії цей рік відзначився продовженням «будівництва комунізму»: освоєнням космосу, обміном збитого над територією СРСР американського пілота Френсіса Пауерса на радянського розвідника Рудольфа Абеля, масовим відвідуванням кінотеатрів (лідери прокату «Людина-амфібія» і «Гусарська балада»), будівництвом «хрущовок», – усе в супроводі найпопулярніших тоді пісень «Тече ріка Волга» і «Хай завжди буде сонце!». Й хоча у вузьких рамках командно-адміністративної системи (паралельно їй) все ще тривала «хрущовська відлига» (в 1962-му в журналі «Новый мир» був опублікований «Один день Івана Денисовича» Олександра Солженіцина та вийшов фільм «9 днів одного року» Михайла Ромма), – її кінець наближався. Одним із його маркерів став Новочеркаськ. 1 червня там відбулася подія, яку через десятки років назвуть Новочеркаським розстрілом. Робітники, стурбовані підвищенням цін на деякі продукти з одночасним зниженням зарплат, оголосили страйк, заблокували залізничні колії, а потім з плакатами й радянськими прапорами вийшли до міськкому партії, котрий уже оточили поспіхом введені в місто регулярні війська.

Цю історію у фільмі «Дорогі товариші!» ми спостерігаємо не з позиції однієї зі сторін й не рівновіддаленим поглядом хронікера, а очима привілейованої чиновниці Людмили (Юлія Висоцька), котра роздвоюється між материнським інстинктом (шукає дочку, яка пропала серед мітингарів; можливо, була вбита й похована невідомо де) й партійним обов'язком з підпискою про нерозголошення інформації про місця і способи таємних поховань жертв протесту. Тож фільм Кончаловського відповідно поділений на дві частини або два акти. У першому, «епічному», зіштовхуються конфліктуючі протилежності: влада і народ. Щоправда, режисера мало цікавлять трударі: